

## ILG‘OR FORTEPIANO KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH UCHUN PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Muminjon Muminov  
Mavluda Ahmedova  
Qo‘qon davlat universiteti

**Annotatsiya:** Ushbu maqola universitet talabalarida ilg‘or fortepiano ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tahlil qiladi. Forteplano pedagogikasi so‘nggi o‘n yilliklarda sezilarli o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda, an‘anaviy ustoz-shogird modelidan ilmiy asoslangan, talabaning mustaqilligi va ijodiy fikrlashini rag‘batlantiruvchi metodologiyalarga o‘tish kuzatilmoqda. Maqola ilg‘or ijrochilik ko‘nikmalarining tarkibiy qismlarini aniqlaydi, ularni rivojlantirishning samarali usullarini o‘rganadi va zamonaviy universitet sharoitida ushbu yondashuvlarni joriy etish imkoniyatlarini muhokama qiladi. Tadqiqot natijalari fortepiano o‘qituvchilari va pedagogika dasturlari uchun amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

**Kalit so‘zlar:** fortepiano pedagogikasi, ilg‘or ijrochilik ko‘nikmalari, oliy musiqa ta’limi, individual ta’lim, badiiy talqin, sahna psixologiyasi

### Kirish

Forteplano ijrochiligi nafaqat texnik mahorat, balki chuqur musiqiy tafakkur, ijodiy mustaqillik va badiiy yetuklikni talab qiluvchi murakkab san’at turidir. Universitet bosqichida fortepiano ta’limi oldida turgan asosiy vazifalardan biri - talabalarni nafaqat yuqori darajadagi ijrochilar, balki mustaqil fikrlaydigan, ijodiy izlanishga qodir musiqachilar etib tayyorlashdir. Bu vazifa an‘anaviy pedagogik usullarni qayta ko‘rib chiqish va yangicha yondashuvlarni izlash zaruratini tug‘diradi.

Forteplano pedagogikasi tarixan usta-izdoshlik an‘analariga asoslangan bo‘lib, unda bilim va ko‘nikmalar bevosita o‘qituvchidan talabaga amaliy jarayonda uzatilgan. Ushbu model qimmatli meros bo‘lib qolmoqda, biroq zamonaviy ta’lim talablari uni ilmiy asoslangan metodologiyalar, kognitiv psixologiya yutuqlari va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar bilan boyitishni taqozo etadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarini rivojlantirishda eng samarali natijalarga an‘anaviy va innovatsion usullarni uyg‘unlashtirgan holda erishish mumkin.

Ilg‘or ijrochilik ko‘nikmalari deganda nafaqat murakkab texnik elementlarni bajarish qobiliyati, balki musiqiy asarning badiiy mazmunini chuqur anglash, o‘z ijro talqinini yarata olish, sahna psixologiyasini egallash, turli uslub va davrlar musiqasini farqlay olish kabi kompetensiyalar tushuniladi. Bu ko‘nikmalarning shakllanishi uzoq muddatli va tizimli pedagogik jarayonni talab qiladi.

Ushbu maqolaning maqsadi - universitet talabalarida ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni tahlil qilish va tizimlashtirishdir. Tadqiqot ob’ekti sifatida oliy musiqa ta’limi muassasalarida fortepiano o‘qitish jarayoni, predmeti sifatida esa ilg‘or ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirish metodlari belgilangan.

### Metodlar

Ushbu tadqiqotda nazariy va amaliy metodlar uyg‘unligidan foydalanildi. Nazariy jihatdan, forteplano pedagogikasi, musiqa psixologiyasi va ijrochilik san’ati bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Xususan, so‘nggi yigirma yil ichida nashr etilgan xorijiy va mahalliy manbalar, ilmiy jurnallar va konferensiya materiallari o‘rganildi.

Amaliy jihatdan, O‘zbekiston konservatoriyalari va universitetlarining fortepiano kafedralari tajribasi, shuningdek, yetakchi xorijiy musiqa maktablarining o‘quv dasturlari va pedagogik konsepsiyalari tahlilga tortildi. Kuzatish metodi orqali tajribali pedagog-ustalarning darslari va mahorat darslari jarayonida qo‘llaniladigan usullar o‘rganildi.

Intervyu metodi asosida oliy ta‘lim muassasalarida faoliyat yurituvchi bir guruh professor-o‘qituvchilar bilan suhbatlar o‘tkazilib, ularning ilg‘or ko‘nikmalarni rivojlantirish borasidagi qarashlari va amaliy tajribalari aniqlashtirildi. Suhbatlarda ishtirok etgan pedagoglardan olingan ma‘lumotlar maqolaning amaliy qismi uchun muhim manba bo‘lib xizmat qildi.

Shuningdek, bir qator iqtidorli talabalar bilan uzoq muddatli pedagogik kuzatuv olib borilib, ularning kasbiy rivojlanish dinamikasi, texnik va badiiy o‘sinh bosqichlari qayd etildi. Ushbu kuzatuvlar ilg‘or ko‘nikmalarni shakllantirishning qonuniyatlari haqida qimmatli ma‘lumotlar berdi.

#### Natijalar

Ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarining tuzilishi va komponentlari

Olib borilgan tahlillar natijasida ilg‘or fortepiano ko‘nikmalari murakkab va ko‘p qatlamli tuzilishga ega ekanligi aniqlandi. Ushbu ko‘nikmalarni shartli ravishda texnik, badiiy va psixologik komponentlarga ajratish mumkin. Texnik komponentga murakkab fakturalarni o‘zlashtirish, pozitsion o‘ynash, pedallash, artikulyatsiya va dinamik gradatsiyalarni aniq bajarish qobiliyati kiradi. Badiiy komponent musiqa tilini tushunish, uslubiy sezgirlik, talqin yaratish malakasi va ifodali ijro etishni o‘z ichiga oladi. Psixologik komponent esa sahna barqarorligi, diqqatni jamlash, ijodiy tasavvur va o‘z-o‘zini nazorat qilish kabi sifatlarni birlashtiradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri shuki, ilg‘or ko‘nikmalarni rivojlantirish bosqichma-bosqich kechadi va har bir bosqich o‘ziga xos pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Dastlabki bosqichda asosiy e‘tibor texnik bazani mustahkamlash va asarning badiiy mazmunini anglashga qaratiladi. Keyingi bosqichda talabaning mustaqil ishlash ko‘nikmalari, o‘z ijrosini tahlil qilish va tanqidiy baholash qobiliyati rivojlantiriladi. Yuqori bosqichda esa badiiy talqin yaratish, individual ijro uslubini shakllantirish va sahna madaniyati kabi murakkab kompetensiyalar ustida ish olib boriladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarning asosiy yo‘nalishlari

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, hozirgi kunda ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarini rivojlantirishda bir qancha samarali pedagogik yondashuvlar mavjud. Ulardan eng muhimlari quyidagilardan iborat:

Kompleks yondashuv fortepiano ta‘limida texnik va badiiy rivojlanishni bir butun holda olib borishni nazarda tutadi. Bu yondashuvga ko‘ra, texnik mashqlar va etudlar faqat mexanik mahoratni oshirish vositasi emas, balki musiqiy ifodalilikni rivojlantirishning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Pedagog talaba bilan ishlash jarayonida har bir texnik elementning badiiy maqsadga xizmat qilishiga alohida e‘tibor qaratadi.

Muammoli ta‘lim yondashuvi talabalarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanishga va qaror qabul qilishga o‘rgatadi. Bu usulda o‘qituvchi tayyor echimlarni bermaydi, balki talabani muammoli vaziyatlar orqali to‘g‘ri yechim topishga yo‘naltiradi. Masalan, asar ustida ishlashda talabaga turli talqin variantlarini solishtirish, ularning afzallik va kamchiliklarini tahlil qilish, o‘zining badiiy qarorini asoslash topshirig‘i beriladi.

Tadqiqotchilik yondashuvi talabalarni ilmiy-ijodiy faoliyatga jalb qilishni nazarda tutadi. Bu yondashuv doirasida talabalar ijro etayotgan asarlarining yaratilish tarixi, uslubiy xususiyatlari, turli nashrlardagi farqlar, ijrochilik an‘analari haqida ma‘lumot to‘playdi, tahlil qiladi va o‘z ijrosida bu bilimlarni amalda qo‘llaydi. Ushbu yondashuv talabalarning umumiy musiqiy saviyasini oshirish bilan birga, ularni mustaqil ilmiy va ijodiy izlanishga o‘rgatadi.

Pedagogik jarayonni tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari

Ilg'or fortepiano ko'nikmalarini rivojlantirishda individual darslarning ahamiyati saqlanib qolmoqda, biroq ularning mazmuni va metodikasi sezilarli darajada takomillashmoqda. Zamonaviy individual darslar talabaning faol ishtirokiga asoslanadi, unda o'qituvchi va talaba o'rtasida doimiy fikr almashinuvi, muhokama va hamkorlik jarayoni kechadi. Darslarning muhim qismi talabaning mustaqil ishini tahlil qilish, unga yo'nalish berish va kerakli tuzatishlar kiritishga bag'ishlanadi.

Guruhiy mashg'ulotlar, mahorat darslari va ochiq konsertlar ilg'or ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu shakllar talabalarga bir-birlarining ijrosini tinglash, o'zaro tajriba almashish, tanqidiy fikrlash va o'z ijrosini boshqalar bilan solishtirish imkonini beradi. Ayniqsa, mahorat darslarida taniqli ijrochilar va pedagoglar bilan ishlash talabalarning kasbiy o'sishiga kuchli turtki beradi.

Mustaqil ishini tashkil etish ilg'or ko'nikmalarni rivojlantirishning eng muhim omillaridan biridir. Talabalarning mustaqil mashg'ulotlari aniq maqsad va vazifalarga ega bo'lishi, tizimli ravishda olib borilishi va pedagog tomonidan muntazam nazorat qilinishi zarur. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan audio va video yozuvlar, kompyuter dasturlari va onlayn resurslar mustaqil ish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

#### Munozara

Olingan natijalarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ilg'or fortepiano ko'nikmalarini rivojlantirishda an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning uyg'unligi eng samarali hisoblanadi. An'anaviy pedagogika to'plagan boy tajriba, xususan, rus fortepiano maktabi, nemis klassik an'analari va boshqa milliy maktablarning yutuqlari zamonaviy ta'lim jarayonining poydevorini tashkil etishi lozim. Shu bilan birga, bugungi kun talablari ushbu an'anaviy usullarni yangi pedagogik texnologiyalar va ilmiy yutuqlar bilan boyitishni taqozo etadi.

Kognitiv psixologiya va nevrologiya sohasidagi tadqiqotlar fortepiano o'qitish metodikasiga muhim ta'sir ko'rsatmoqda. Motor ko'nikmalarni shakllantirish, xotira jarayonlari, diqqatni taqsimlash va musiqa idroki haqidagi zamonaviy bilimlar pedagogik jarayonni yanada ilmiy asoslangan va samarali tashkil etish imkonini beradi. Masalan, miyaning plastikligi haqidagi ma'lumotlar texnik ko'nikmalarni shakllantirishda takrorlash va mustahkamlash jarayonlarini to'g'ri tashkil etishga yordam beradi.

Texnologik taraqqiyot fortepiano pedagogikasida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Interaktiv metronomlar, nota tahrirlash dasturlari, video tahlil vositalari, onlayn master-klasslar va masofaviy ta'lim platformalari an'anaviy o'qitish usullarini boyitadi va talabalarning mustaqil ish samaradorligini oshiradi. Biroq texnologiyalarni qo'llashda asosiy e'tibor ularning pedagogik maqsadga muvofiqligiga qaratilishi lozim.

Ilg'or fortepiano ko'nikmalarini rivojlantirishda individual yondashuvning ahamiyati alohida ta'kidlanishi kerak. Har bir talabaning psixofiziologik xususiyatlari, musiqiy qobiliyatlari, texnik imkoniyatlari va badiiy didi turlicha bo'ladi. Shuning uchun pedagog har bir talaba bilan ishlashda uning individual xususiyatlarini hisobga oladigan moslashuvchan metodikani qo'llashi zarur. Bu, ayniqsa, iqtidorli talabalar bilan ishlashda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ularning rivojlanishi ko'pincha nostandart yo'nalishlarda kechadi.

Sahna psixologiyasi va konsert faoliyatiga tayyorgarlik ilg'or ko'nikmalar tarkibining muhim qismidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab iqtidorli talabalar texnik jihatdan murakkab asarlarni mukammal ijro eta olsalar-da, sahna oldi hayajonini boshqarish va konsert vaziyatida o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon etishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu sababli, pedagogik jarayonda psixologik tayyorgarlik, nafas olish texnikasi, diqqatni jamlash usullari va stressni boshqarish kabi elementlarga alohida e'tibor qaratish zarur.

Fortepiano pedagogikasining rivojlanishida xalqaro tajriba almashinuvining ahamiyati katta. Turli mamlakatlarning fortepiano maktablari o‘ziga xos an‘ana va uslublarga ega bo‘lib, ularning o‘zaro boyishi va integratsiyasi global miqyosda ijrochilik san‘atining rivojlanishiga xizmat qiladi. O‘zbekiston fortepiano pedagogikasi ham o‘zining boy an‘analarini saqlagan holda, jahon tajribasidan samarali foydalanishi lozim.

#### Xulosa

Ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarini rivojlantirish murakkab va ko‘p qirrali pedagogik jarayon bo‘lib, u texnik, badiiy va psixologik komponentlarning uyg‘un rivojlanishini taqozo etadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar an‘anaviy ustoz-shogird modelini saqlab qolgan holda, uni ilmiy asoslangan metodologiyalar, kognitiv psixologiya yutuqlari va texnologik innovatsiyalar bilan boyitishni maqsad qiladi.

Universitet fortepiano ta‘limida kompleks, muammoli va tadqiqotchilik yondashuvlarining uyg‘unligi talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodiy izlanishi va kasbiy o‘sishi uchun eng qulay sharoitlarni yaratadi. Individual darslar, guruh mashg‘ulotlar va mustaqil ishning optimal kombinatsiyasi ilg‘or ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich shakllantirish imkonini beradi.

Kelgusidagi tadqiqotlar ilg‘or fortepiano ko‘nikmalarini rivojlantirishning psixofiziologik mexanizmlarini chuqurroq o‘rganishga, turli pedagogik yondashuvlarning qiyosiy samaradorligini aniqlashga va zamonaviy texnologiyalarni fortepiano ta‘limiga integratsiya qilishning eng maqbul usullarini ishlab chiqishga qaratilishi lozim. Shuningdek, o‘zbek milliy musiqa merosini fortepiano pedagogikasi vositasida yetkazish va rivojlantirish masalalari ham alohida tadqiqotlarni talab qiladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamatov, J. (2026). SCORE ANALYSIS AND GESTURAL SEMATICS FOR THE UZBEK INSTRUMENTAL REPERTOIRE. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(2), 39-43.
2. Mamadaliev, M. U. (2026). EDUCATION OF A PERFECT GENERATION IN THE SCIENTIFIC HERITAGE OF EASTERN SCIENTISTS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(2), 3-7.
3. Mamarahimova, S., & Boltaboyeva, U. (2026). METHODS OF WORKING ON BREATH AND VOICE IN ACADEMIC SINGING. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(2), 17-19.
4. Madolimov, D. Y. (2026). THE ROLE AND DISTINCTION BETWEEN TRADITIONAL AND CLASSICAL COMPOSERS IN UZBEK NATIONAL MUSIC ART. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(2), 28-29.
5. Mamarakhimov, R. (2026). PIANO TEACHING METHODOLOGIES AND MODERN APPROACHES. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(2), 44-46.
6. Yunusov, G. O. (2026). PATTERNS OF IDENTITY IN UZBEK FOLK MUSIC ARTS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 25-29.
7. Madaminov, N. (2026). THE ROLE OF THE ENSEMBLE IN SOLO PERFORMANCE. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 63-66.